

BIBLIAI TÁJAK – EMBEREK

A híres lépcsős piramis Szakkarában. Ezt a piramist Dzsószér fáraó számára építette Imhotep. Ez volt az első piramis Egyiptomban, amit teljesen kőből építettek. A sírhely a bonyolult belső szerkezet közepén állt, arra tervezve, hogy a fáraót a túlvilág dicsőségben részesítse

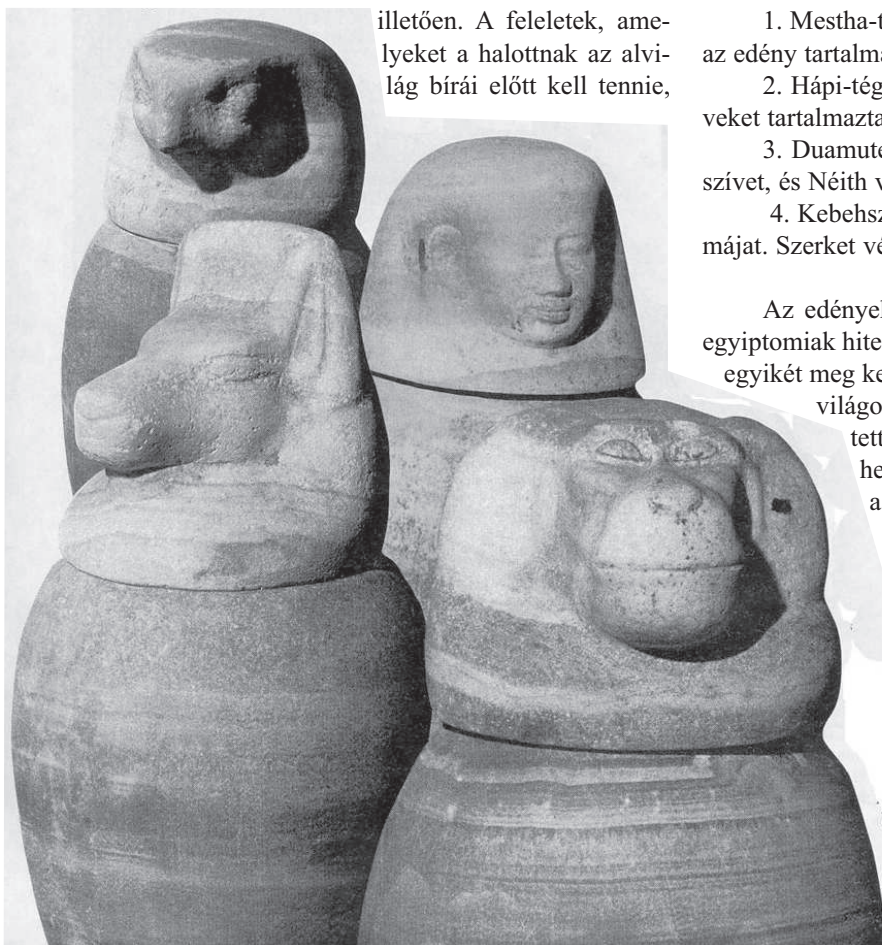
A Teremtés könyvének (1Móz) záró szakaszában (50,22–26) József haláláról szóló beszámolót találunk. Megtudjuk, hogy ez a nemes patriarcha 110 évig élt. A szöveg arról is tájékoztat, hogy felismerte, eljön az idő, amikor testvérei majd elhagyják Egyiptomot, és a távolba nézve kérte, hogy csontjait vigyék majd vissza szülőhelyére (25. v.). A 2Móz 13,19 leírja, hogyan cselekedtek az izraeliták, mikor elhagyták Egyiptomot, és azt, hogy József csontjait Sikemben helyezték el végleg (lásd Józ 24,32: „József holttestét, amelyet Egyiptomból hoztak magukkal Izrael fiai, Sikemben temették el, a mezőnek azon a részén, amelyet Jákób vett meg Hamórnak, Sikem atyjának fiaitól száz pénzért. Ez József fiainak az öröksége lett.” Továbbá Jn 4,5; ApCsel 7,14–16; Zsid 11,22). Amiképpen József apját, Jákóbot is bebalzsamoztatta az egyiptomiakkal (1Móz 50,1–3), halálának idején az ő maradványait is bebalzsamozták. A királyi családnak és a magas rangú hivatalnokoknak kijáró mumifikálás egyiptomi gyakorlata szerint Józsefet és apját, Jákóbot egyaránt bebalzsamozták.

Nem az egyiptomiak voltak az egyetlen ókori nép, akik mumifikálták a testeket. A ősi kínaiak a Han-dinasztia idején (kevésbé Jézus ideje előtt) szintén mumifikáltak. A kínai módszer fejlettebbnek látszik az egyiptomi módszernél.¹ Nem mindenki tudta megfizetni, hogy mumifikálják – sem a kínaiak, sem az egyiptomiak között. A folyamat drága volt és időigényes, és így csak a nemesek és a felső osztályok számára volt elérhető. Az, hogy Jákóbot is mumifikálták, vagy azt jelenti, hogy ő és József egyaránt vagyonosak voltak haláluk

idején, vagy legalábbis azt, hogy József, aki valószínűleg mindkét temetés költségeit állta, kimagaslóan befolyásos volt ekkoriban.

Ahogy az egyiptomi temetkezésről írunk, észre kell vennünk természetesen, hogy a vagyonos emberek, mint József, jóval előkelőbb módon temették el, mint a szegények. A szegényeket egy egyszerű üregbe fektették, gyakran hajlított helyzetben (ahogyan a világra jöttek), és némi fűszer alkalmazása mellett, csekély hagyatékukkal együtt helyezték örök nyugalomra. A kimunkált sírok helyett, mint a piramisok, a középosztály sokkal visszafogottabb sírokkal rendelkezett, melyeket *masztábanak* neveznek. Bár ezek a sírok is gondosan készültek, nem mérhetőek a nagyobb piramisok pompájához és választékosságához. Időnként a királyok is mértékletesebb, kisebb piramisokat használtak. Az egész terület attól a ponttól, ahol a legnagyobb piramisokat építették, Gíza – a Nílustól nyugatra Kairó felől és Memfisztől délre (ma Szakkarának nevezik) egy hatalmas piramismező van, mely hosszabb tíz mérföldnél. Szakkarában van Dzsószér ősi lépcsős piramisa is.

Diodórosz beszél róla, hogy mikor egy király meghalt, az egész ország siratta (I. 72). Arról is szól, hogy a királyi család határozta meg a temetés időpontját, és azután hogy bizonyos hivatalnokok összegyűltek és elvégeztek bizonyos formális tevékenységeket, a testet útjára indították a vízen át a túlsó partra. Ekkor, akinek panasza volt az elhunyt személy ellen, joga volt megnevezni a gonoszságot, hogy így az alvilág bírái jogos ítéletet hozhassanak az elhunyt személy sorsát

illetően. A feleletek, amelyeket a halottnak az alvilág bírái előtt kell tennie,

1. Mestha-tégely – az edény teteje emberfej formájú. Ez az edény tartalmazta a gyomrot, mely Ízisz védelme alatt állt.
2. Hápi-tégely – majomfejű edény. A kisebb belső szerveket tartalmazta, és Nephtüsz védelmezte.
3. Duamutef-tégely – sakálfejű edény. Ebben tárolták a szívet, és Néith védelmezte.
4. Kebehszenuf-tégely – sólyomfejű edény. Ez tárolta a májat. Szerket védelmezte.

Az edények feliratai részletezik ezt az elrendezést. Az egyiptomiak hite szerint ezek a belső szervek és a belek mindegyikét meg kellett őrizni, hogy az eltemetett személy a túlvilágon élhessen. Az egyiptomiak tökélyre fejlesztették a mumifikálás gyakorlatát, mert ha nem helyesen végezték el, nem táplálhattak reményt a túlvilági életre.

A testet, aminek romlandó részeit eltávolították, egy nátronnal feltöltött tartályba helyezték, és hetven napig ázni hagyták. Jákóbot és Józsefet pontosan úgy készítették a temetésre, ahogyan az egyiptomi gyakorlat megkívánta. A hosszú áztatás végzetével a test színe megváltozott.

Mikor az arabok meghódították Egyiptomot, nem értették a folyamatot, ahogyan az egyiptomiak eltemették a halottaikat. Úgy gondolták, szurkot használtak, hogy feketére színezzék a testeket, amely szín jellemző volt a múmiákra, amiket láttak. Az arabok feltételezték, hogy az egyiptomiak múmijja (szurok) segítségével dolgoztak. Az araboktól ered tehát a mi „múmia” szavunk. Valójában azonban a nátron miatt változott meg a test színe.

Végezetül nyílásokat vágtak az elhunyt kéz és lábujjaira, valamint a combjára, megtöltötték fűszer és nátron keverékével, majd a bemetszést összevarrták. A koponyaureget is hasonlóan megtöltötték és összevarrták, az orrnyílásokat betömtek. A szemüregeket obszián szemutánzatokkal töltötték ki. A mostanra üres testet megtöltötték mézgéval, fűszerekkel, nátronnal és egy kevés szurokkal, összekeverve és elválasztva. A szív helyére időnként szkarabeuszamulettet helyeztek. A gyomornyílást összevarrták.³

Hórusz szemének replikáit azért helyezték a testre, hogy jelezzék, az isten figyel az elhunyt személyre, ahogyan figyelt Oziriszre is, mielőtt a hiedelem szerint feltámasztotta őt.

A testbe helyezett szkarabeusz gyakran tartalmazott szakaszokat a Holtak könyvéből. A szkarabeusz egy bogár formájú amulett volt. Az egyiptomiak abban hittek, hogy egy hatalmas bogár (mint egy ganajtúró bogár) görgette a napkorongot az égbolton keresztül minden egyes napon. Így keletkezett az új élet, és azok által virágoztak a mezők. Ezért tehát ha valakinek egy szkarabeusz volt a kötszerei és a múmia-göngyölegei alatt, az remélhette, hogy a szkarabeusz mágikus hatalmával majd új élet keletkezik a temetés után. A szkarabeuszamulettet alsó részén vagy annak a fáraónak a neve szerepelt, akinek uralkodása alatt az adott személy elhalálozott, vagy egy röviden idézett szöveg a Holtak könyvéből.

Egyiptomi kanópuszedények Kr. e. 525–304 tájáról. Ezeket az edényeket használták arra, hogy az elhunyt különféle szerveit tárolják. Alabástromból készültek, és szertartásos szövegeket írtak minden egyes edényre azok rendeltetése szerint. Mindegyik edénynek különböző formája volt, mert mindegyik Hórusz isten más-más gyermeke számára készült

emlékeztetnek a Tízparancsolatra.² Néhány a nemleges nyilatkozatok közül: „Nem loptam; nem öltem férfiakat és nőket; nem mondtam hazugságokat; nem követtem el házasságtörést; nem követtem el istenkáromlást, mely emlékeztet a következőre: »Az Úrnak a te Istenednek nevét hiába fel ne vedd!« (2Móz 20,7); nem átkoztam Istent és másokat”. Az egyiptomiak erkölcsi teljesítményéről olvasva felismerhetjük, hogy igen magas fokú etikai mércét emeltek maguknak.

Ha valaki meghalt, a testét megmosták és kiterítették. Egy temetkezési segéd tintával vonalat húzott az elhunyt bal oldalán, ami egy másik segéd számára jelezte, hogy hol kell bemetszenie a testet. A bemetszésen keresztül távolították el a belsősegeket, a szívvel és a tüdővel egyetemben. Ezt követően az agyat távolították el az orrnyílásokon át egy hajlított végű vaspálcával. Az agyat, miután megszáritották, együtt temették el a testtel.

A beleket és a többi belső szervet pálmaborban megmosták és megtömtek fűszerekkel, mézgéval és így tovább, mely aztán összesen négy csomagot eredményezett. Ezeket a csomagokat kanópuszedényekbe töltötték. Ezeket az alabástromedényeket speciálisan temetkezési célokra készítették. Minden egyes edényre rituális szövegeket írtak aszerint, hogy melyiknek mi a rendeltetése. Mindegyik edénynek különböző formája volt, mert mindegyik Hórusz isten más-más gyermeke számára készült.

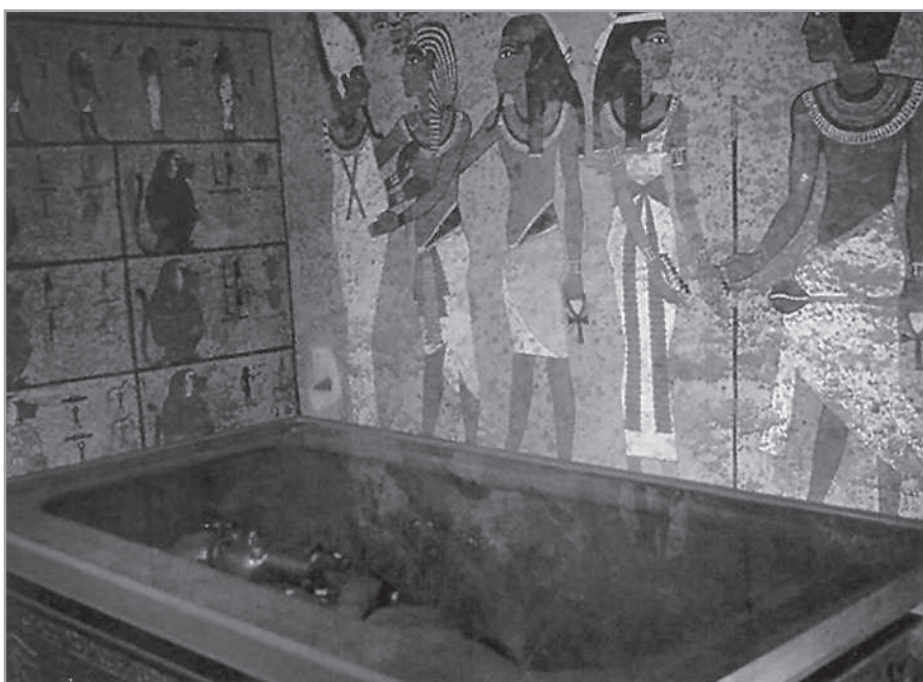

Az Amun Nany énekesnőinek egy temetési papirusza a Holtak könyvéből. Hármas számú részlet: az emberi szív megmérése Thébából, Deir il Bahri, Mirit-amun királynő sírjából. Festett és feliratozott papirusz. Ha a szív nehezebb volt, mint egy toll, akkor hamisnak ítélték, és így az illetőt méltatlannak ítélték a holtak örömteli lakhelyére való belépésre

Az egyiptomiak abban reménykedtek, hogy nem vádolják majd meg őket semmivel, ami a jövőbeli élettől megfosztaná őket, amikor majd a túlvilági bírák előtt állnak. Ha valaki megbukott a vizsgálaton, akkor annak szívét egy groteszk külsejű állat elé dobták, ami felfalta a szívet (különösen, ha a szív nem volt könnyű, mint a toll, amikor az ítéletkor megmérték).

Másfelől ne felejtjük el, hogy az ekkoriban (Kr. e. 15–14. sz.) élt egyiptomiaknak legalábbis egy része bizonyos

nyugalommal és kényelemmel gondolt a síron túli életre, ahogyan azt a következő szöveg is bemutatja:

Egyiptom, Luxor, Királyok völgye, Tutankhamon sírja, koporsó

Tutankhamon belső koporsója. Tutankhamont egy aranykoporsón belüli aranykoporsóba és azon belül is egy aranykoporsóba temették

Hallottam az énekeket,
Amik az ősi sírokban vannak.

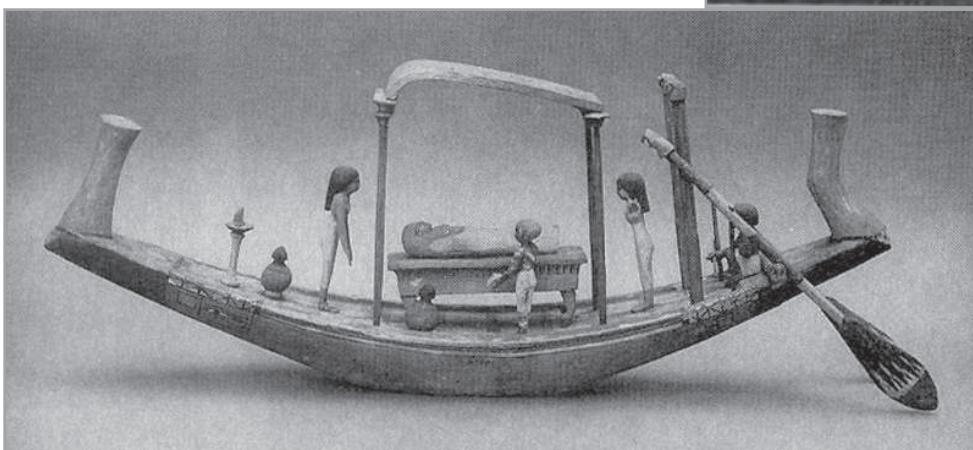

Tutanhamon múmiamaszka. A gondosan kidolgozott maszk aranyból és lápis lazuliból készült

De (a túlvilág lakói mondják):
„Isten hozott, biztonság és szilárdság”.
Neki, aki eléri a nyugatot.⁴

Sabaka király szkarabeuszszíve, melybe egy idézet lett belevésve a Holtak könyvéből. A szkarabeusz El Kurruból való, kb. a Kr. e. 760–656 körüli időből

A halálhajó modellje. Gyakran ilyen hajó volt a Nílus bal oldalára, az eltemetésre utazás eszköze az élet után. A múmia

Mózes öt könyvében a túlvilági élet tana nem olyan egyértelmű, amennyire szeretnénk látni. Ez a tan olyannyira kevésbé van részletezve, hogy a szadduceusok, akik az Ótestamentumnak csak ezt a részét használták, és elutasítottak minden mást, például a prófétákat, nem, vagy csak alig találtak bármiféle kijelentést

a Biblia első öt könyvében, ami biztosíthatta volna őket a túlvilági élet valósága felől.

Mi, újszövetségi hívők emlékszünk, hogyan mutatott rá Jézus arra, hogy amikor Isten beszél Mózesrel a csipkebokornál, és önmagát Ábrahám, Izsák és Jákób Istenének nevezi, a túlvilági élet hangsúlyozása mennyire nem hiányzik a szavaiából. Továbbá, függetlenül attól, hogy a régészek mely időszakokat vizsgálják, bizonyítékokat találnak arra nézve, hogy az ősök hittek a túlvilági életben, másképpen nem készítettek volna a következő életre szerszámokat a sírokba.⁵ Nehéz elhinni az egyiptomiakról, hogy magasabb szemszögből látták a túlvilági életet, mint a héberek. Az egyik legtanulságosabb

Miért mondtak rossz dolgokat az örökkévalóság földjéről?

A helyesről és igazról, egy helyről szörnyűségek nélkül?

Utálva van itt a veszekedés, és nincs senki, aki sorba állítja magát a társa ellen.

A föld, aminek nincs ellenfele, minden rokonunk benne pihen az idő első napja óta.

A földön történt dolgok időtartama egyfajta álom,

szakasz a egyiptomiak és a héberek túlvilági nézeteit illetően a Zsid 11,24–27.

Amíg *Howard Carter* fel nem fedezte Tutanhamon fáraó sírjának kincseit 1922–23-ban, modern világunknak csak homályos elképzelései lehettek az egyiptomiak vagyonáról és pompájáról. Tutanhamont egy aranykoporsón belüli aranykoporsóba és azon belül is egy aranykoporsóba temették. Fejét egy aranyból és lápis lazuliból (növényi anyag) kimunkált maszk fedte el. Egy aranytrónt és egy zsámolyt is eltemettek vele együtt. Mellé temettek egy harci szekeret is. Testének minden végződését gyűszűszerűen arannyal borították.

A hit szemével

Buzgón hívó szemével Mózes látta a körülményes egyiptomi temetkezési szertartások tartalmatlanságát és a terméketlen egyiptomi udvar elillanó, ki nem elégítő ürességét. Mózes úgy döntött, osztozik Isten népének sorsában, és keresztülmegy minden nehézségen, mint a szövetség részese.

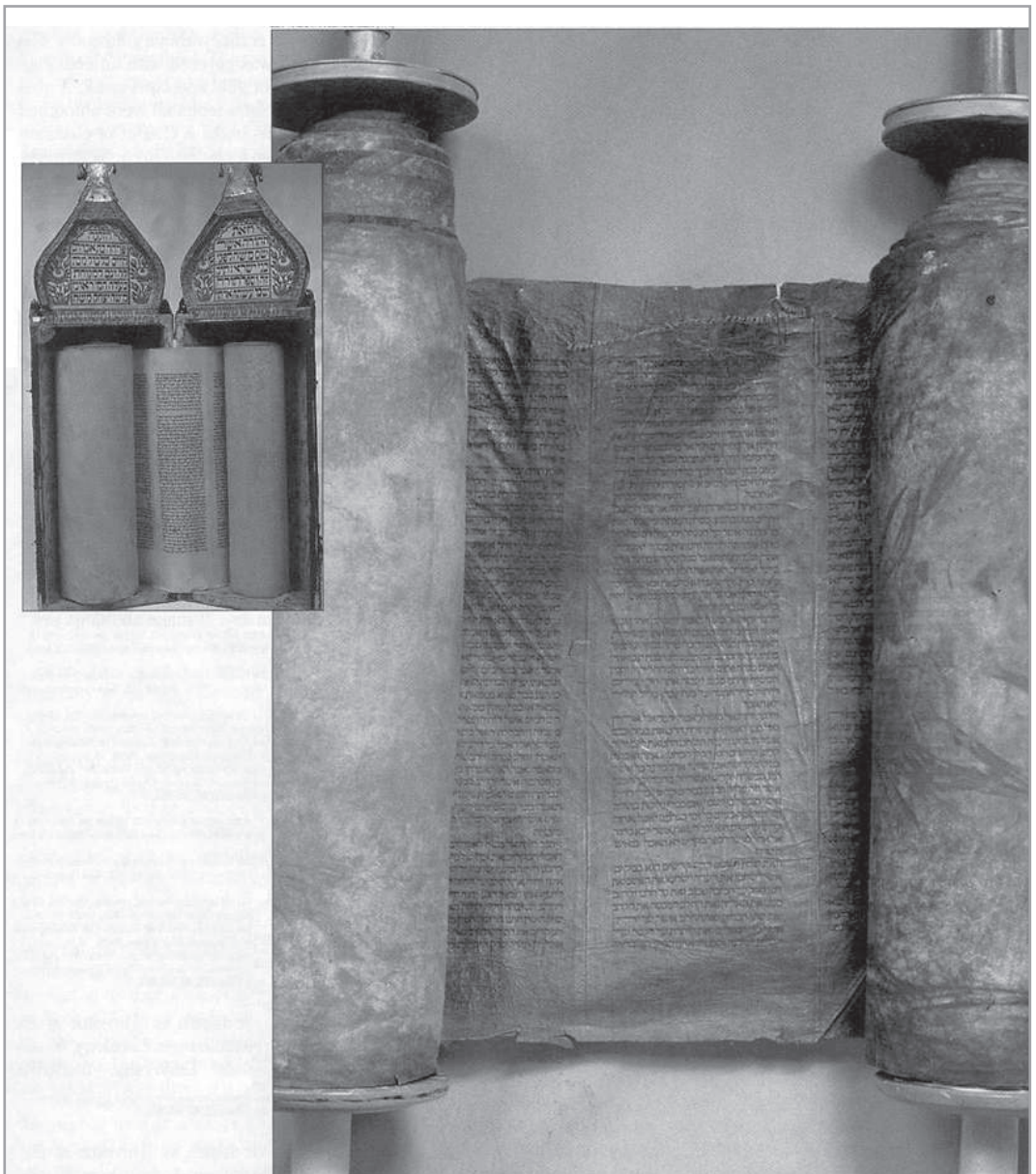
Csak azt mondhatjuk, Mózes jól választott. Ő és Illés próféta együtt jelentek meg Jézussal dicsőségesen Jézus színeváltozásakor, és ma is örökké él Jézussal. Így elérte azt, amire az egyiptomi uralkodók sosem voltak képesek a körülményes szertartásaikkal. Jézus győzedelmeskedett a halálon, és így elmondhatja:

„Íme, újjáteremtek mindent” (Jel 21,5), valamint „én vagyok a feltámadás és az élet, aki hisz énbenem, ha meghal is, él” (Jn 11,25).

Ez a két mondat többet ér, mint a Holtak könyvének összes másolata, és több reményt és nyugalmat adott, mint amennyit az egész egyiptomi irodalom képes adni. A spekuláció és a bizonytalan remények, illetve félelmek helyett, melyek az egyiptomiak halál utáni életről alkotott elképzeléseiben gyökereznek, Jézus életet és halhatatlanságot hozott az evangéliumon keresztül.

Jegyzetek:

- 1 A kínai módszer nem tette szükségessé a belsőégek eltávolítását, és a test mégsem vált a romlás áldozatává. Ezzel szemben az egyiptomiak eltávolították a belsőégeket.
- 2 E. A. Wallis Budge, trans.: *The book of the dead* (New Hyde Park: University Books, 1960), 125. rész, „The negative confession”.
- 3 További információk erről a folyamatról: E. A. Wallis Budge: *The mummy* (New York: Macmillan, 1964), 150–165. o.
- 4 James Pritchard, ed.: *Ancient Near Eastern text relating to the Old Testament* (Princeton: Univ. Press, 1969), 33–34. o.
- 5 Jack Finegan: *Archeology of the New Testament: the life of Jesus and the beginning of the early church* (Princeton: Princeton University Press, 1969), 181–202. o.

Jerry Vardaman a Cobb Archaeology Intézet igazgatója Mississippi Állam egyetemén, Starkville-ben.